

Randers Kommune

Gassum

Landsbyregistrering 2011

Gassums historie

Oprindelse

Endelsen '-um' er typisk for jernalderbyer, selvom endelsen har været brugt på nye byer helt op til år 1250. Kirken i Gassum anslås at være opført omkring år 1150.

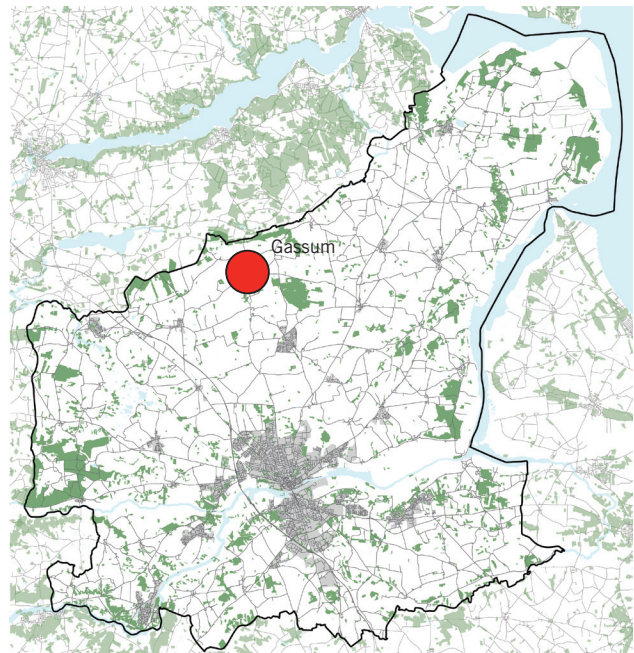
Byudvikling

Gassum er opstået omkring slugten, der skærer sig ind i byens sydvestlige kant. Gårdene har traditionelt ligget på skråningen nord for slugten med undtagelse af "Nedergaardene", der lå i bunden af slugten sydvest for de andre.

Der er tyndet kraftigt ud i gårdene i Gassum, men enkelte anlæg eller stuehuse ligger fortsat og beskriver den gamle forteklyngebys rand af gårde.

Gassum by er vokset af flere omgange. Dels er der sket en udbygning i andelstiden, men især efter 1960, hvor parcelhuseventyret sætter ind, er det gået stærkt. Arealmæssigt udgør parcelhusområderne over halvdelen af Gassum. Gassum har 450 indbyggere i 2011.

Gassum har tidligere haft et relativt stort udbud af services, som i dag er reduceret til købmanden og forsamlingshuset. Skolen blev nedlagt i 1968 og er bygget om til beboelse, ligesom en købmandsforretning har måtte lukke.

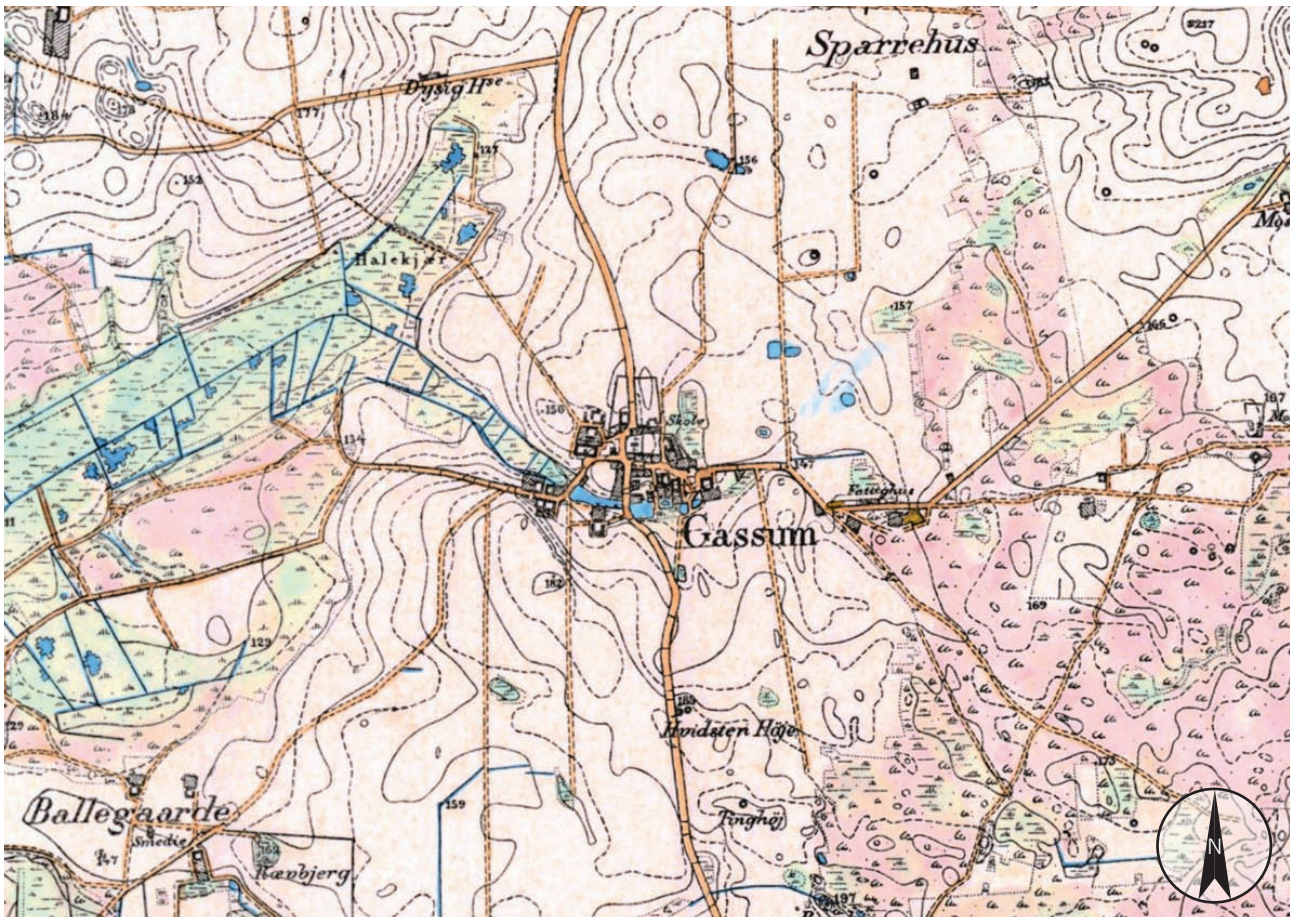

Lufffoto 2010. Gassum er en landsby, hvor parcelhusområderne mod nordøst er fornuftigt integrerede i bystrukturen.

Original 1-kort, Gassum, 1785, 1:5.000. En stor forte med mange vandhuller præger dette gamle kort over Gassum.

Generalstabskort, 1842-1899, 1:20.000. De store hedeearealer sydøst for Gassum er i dag opdyrket.

Topografi og landskab

Landskab

Kåtbækdalen og Halekær er de mest markante landskabslementer nær Gassum. Kåtbæk har sit udspring i den vestlige del af Gassum, hvor den løber mod vest og ender som et tilløb til Skals Å.

Halekær udgør en af de få engstrækninger, der er tilbage omkring Kåtbæk, som tidligere har været omgivet af store strækninger med mose og kær. Ovenfor dalstrøget og kæret forekommer landskabet meget fladt, og der ses kun meget bløde bakke­drag. En af de kraftigere stigninger i området er på 55 moh ved Hvidsten Høje syd for byen.

Vest for Gassum ligger Allestrupgård Plantage, hvori der er en del gravhøje. Området er udpeget til kulturmiljø.

Beliggenhed

Gassum ligger helt op til Kåtbækdalen og strækker sig fra bunden af dalen til toppen af dens skrænter.

Den vestligste bebyggelse i Gassum, helt nede i dalen på Balgårdsvej, ligger tæt op ad den stejle dalskrænt, der stiger mod syd. Her er den kraftige stigning i landskabet meget tydelig, og skrænten danner sammen med bebyggelsen en fin lille niche i landsbyen.

Ud fra historiske målebordsblade og original-1 kortet ses det, at der i den sydlige del af Gassum har været en stor del søer og vandhuller i forbindelse med Kåtbæks udspring. I dag er antallet kraftigt reduceret til, at der kun er få tilbage, der ikke længere har den store betydning for Gassum.

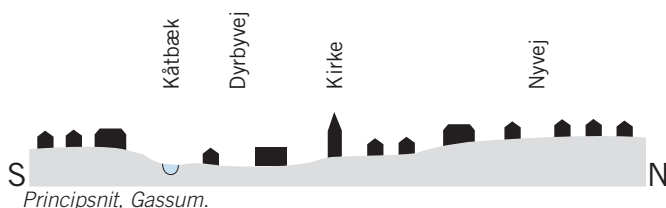
Gassum kirke lå oprindeligt på den nordlige kant af landsbyen, men efter de nye parceller er kommet til, er den i dag beliggende inde i byen. Da kirken ligger hævet på en lille høj, er tårnet stadigvæk synlig fra det meste af byen.

Oplevelse

Der er flere fine udkigspunkter og sigtelinier at finde i Gassum, hovedsageligt mod øst og vest. Særligt findes der en karakteristisk sigtelinie langs Halekærvej, hvor et sigt indrammes flot af både bebyggelse, beplantning og en gårdport. For til sidst at ende i det bagvedliggende landskab hvor Halekær kan skimtes.

Halekær og Kåtbækdalen tilføjer den vestlige del af Gassum et grønt islæt og også her, er der fine kig ud i landskabet langs dalen.

Ankomsten til Gassum fra Amtsvejen og Balgårdsvej byder begge på fine kig ud over dalstrøget langs Kåtbæk. Fra Balgårdsvej er der endvidere kig til kirken, når man ankommer samt ud over den nærmeste del af byen. Selve indgangen til Gassum ad Amtsvejen både fra nord og syd synes dog en smule tillukket, da beplantning skjuler meget af bebyggelsen bag den.

Kig mod syd fra Dyrbyvej mellem beplantning til det let bølgede landskab sydøst for Gassum.

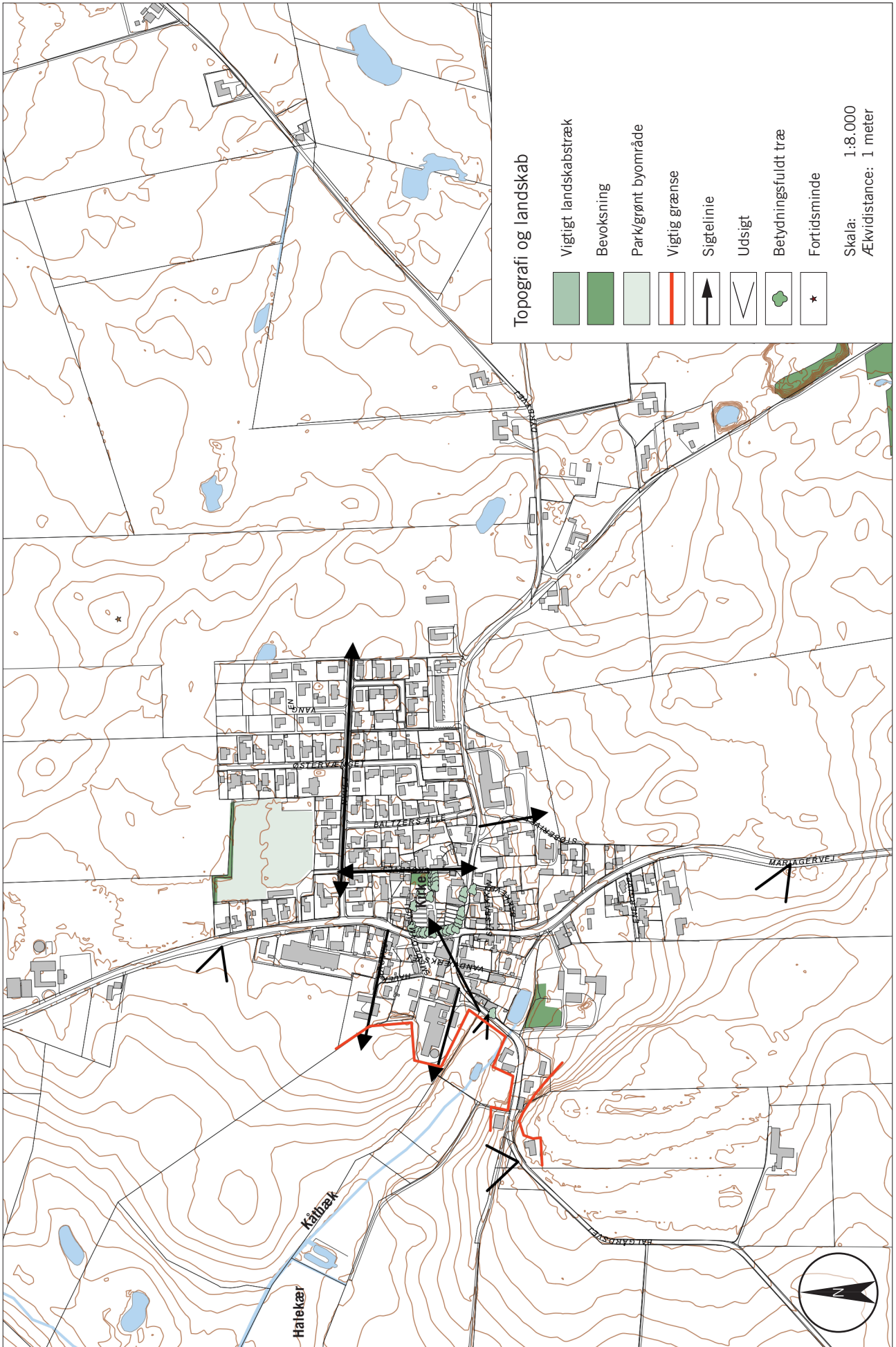

Fint kig langs Halekærvej gennem bebyggelse og beplantning. Halekær kan skimtes i baggrunden.

Gassum 2009. Parcelhuskvarteret i baggrunden er den mest markante ændring i forhold til billedet på side 102. Foto: Purhus Lokalkiv

Funktioner og infrastruktur

Funktioner

Gassum er gennem tiden vokset en del gennem det markante parcelhusområde, der har lagt sig på den nordøstlige kant af den gamle landsby. I takt med at byen er vokset, er der etableret flere virksomheder og institutioner. Det gælder både et børnehus, en idrætsforening, brugs, autoforhandler, tømrer m.fl. Der er ligeledes et forsamlingshus i Gassum samt en kirke, der er opført omkring år 1150.

Selv om hovederhvervet i Gassum oprindeligt har været landbrugsrelateret, er der i dag ikke mange af byens gårde tilbage. Alligevel er der hele tre, der stadig er i drift; Balgårdsvej 4 og 6 samt Amtsvejen 17.

Infrastruktur

Landsbyens originale vejstruktur er kun delvist bevaret. Den overordnede struktur eksisterer stadig, men flere veje er enten helt slettet eller flyttet i fht. strukturen på Original-1 kortet fra begyndelsen af 1800-tallet. Derimod er der ikke meget, der har ændret sig gennem de sidste 60 år. Kun nye veje i forbindelse med nye parcelhusudstyknings er kommet til.

Hovedstrukturen i Gassum er gennem de sidste 200 år roteret 90° i fht. den originale vejstruktur. Hvor det før var den øst-vestgående Dyrbyvej/Balgårdsvej, der dannede byens ryggrad, er det i dag den nord-sydgående Amtsvejen.

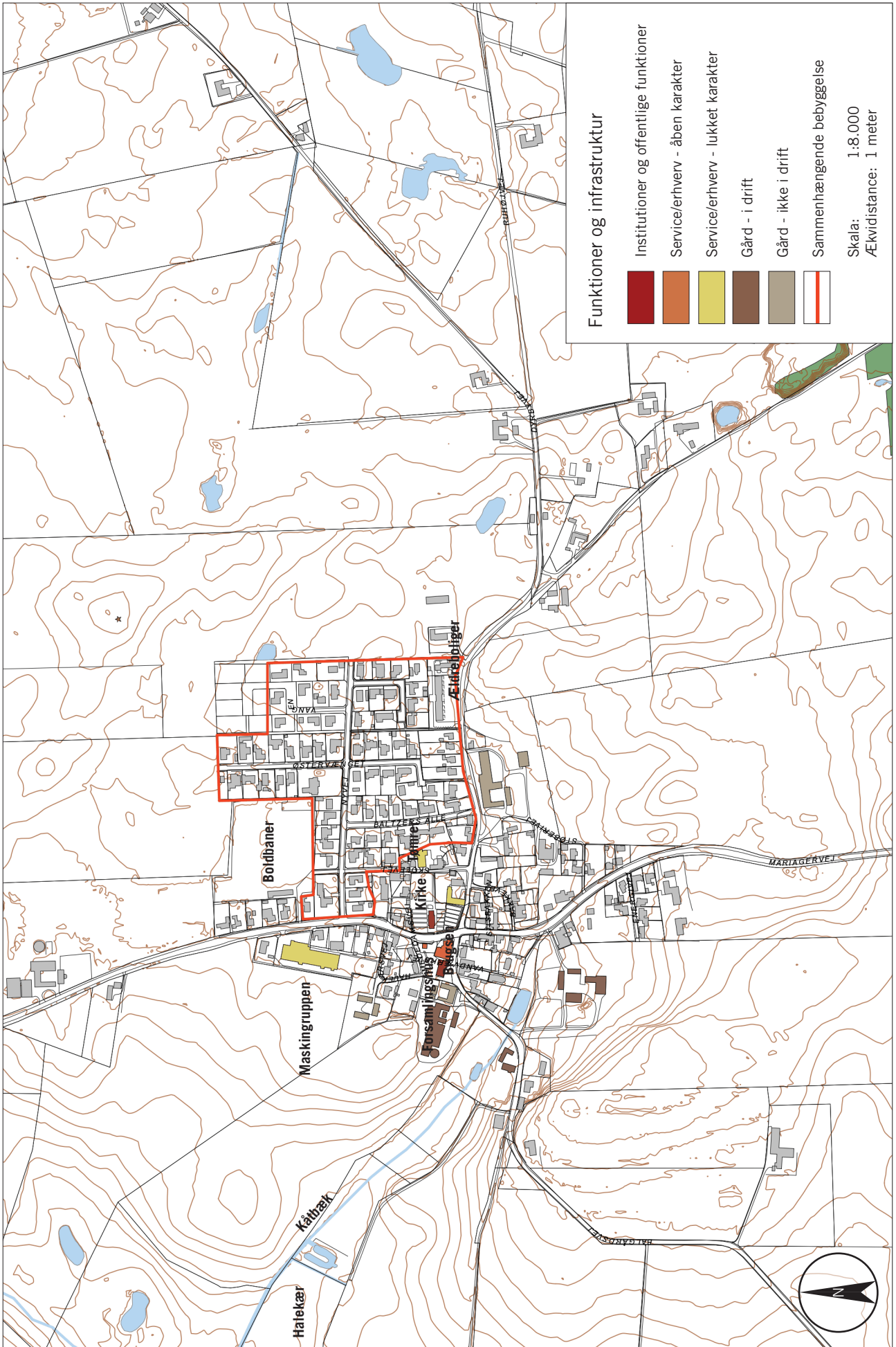

Der er stadig en brugsforening midt i Gassum.

Gassum set fra luften, ca. 1947. Foto: Purhus Lokalarkiv

Bebyggelse, arkitektur og kulturmiljø

Bebyggelsesstruktur

Den oprindelige forteklyngestruktur er næsten usynlig i Gassum. Randen af gårde der tidligere har flankeret forten er reduceret til få gårde mod syd, øst og vest. I den centrale del af Gassum er gårdene skiftet ud med mindre huse. Området vest for kirken har tidligere været en dal af forten, og der har bl.a. været vandhuller på arealet. Området er sandsynligvis fyldt op og bebygget omkring år 1900, hvor brugsforeningen og forsamlingshuset er kommet til.

Mange af gårdanlæggene i Gassum har været tvillinganlæg. Hvilket vil sige, at gårdene har ligget helt tæt eller sammenbygget og delt lade eller gårdsplads. Denne struktur blev mindre almindelig efter udskiftningen i slutningen af 1700-tallet og begyndelsen af 1800-tallet. Et af de sidste anlæg af denne type i Gassum var Nedergårdene, der blev revet ned i 1976.

Arkitektur

Gårdene Smededamsvej 8 og Balgårdsvej 4 ligger meget tæt og er omkranset af meget velholdte udenomsarealer. Gårdene er et tvillinganlæg, der har beholdt deres beliggenhed, efter at de er blevet delt.

Der ligger flere rødstensbygninger omkring Gassums gamle centrum. Brugsforeningen og forsamlingshuset er bygninger, der har været til fælles gavn og derfor har fået en central placering i byen. Området er asfalteret og indbyder ikke umiddelbart til ophold, men med købmanden som naturligt samlingspunkt i byen, burde arealet have en mere indbydende karakter.

Gassum gl. skole ligger godt skjult bag beplantning nordøst for kirken. Bygningen indeholder i dag udlejningsboliger. Huset er opført som et flot proportioneret længehus med store sydvendte vinduesarealer ind til undervisningslokalerne, hvilket tyder på, at man har haft tanke på sundhed, lys og luft til eleverne. Huset er i dag næsten ukendeligt. Der er tilføjet en dårligt proportioneret etage i utilpassede materialer, uden tanke for husets oprindelige arkitektur og historie.

Nedergårdene på Balgårdsvej i 1976, kort før nedrivningen. Foto: Purhus Lokalarkiv

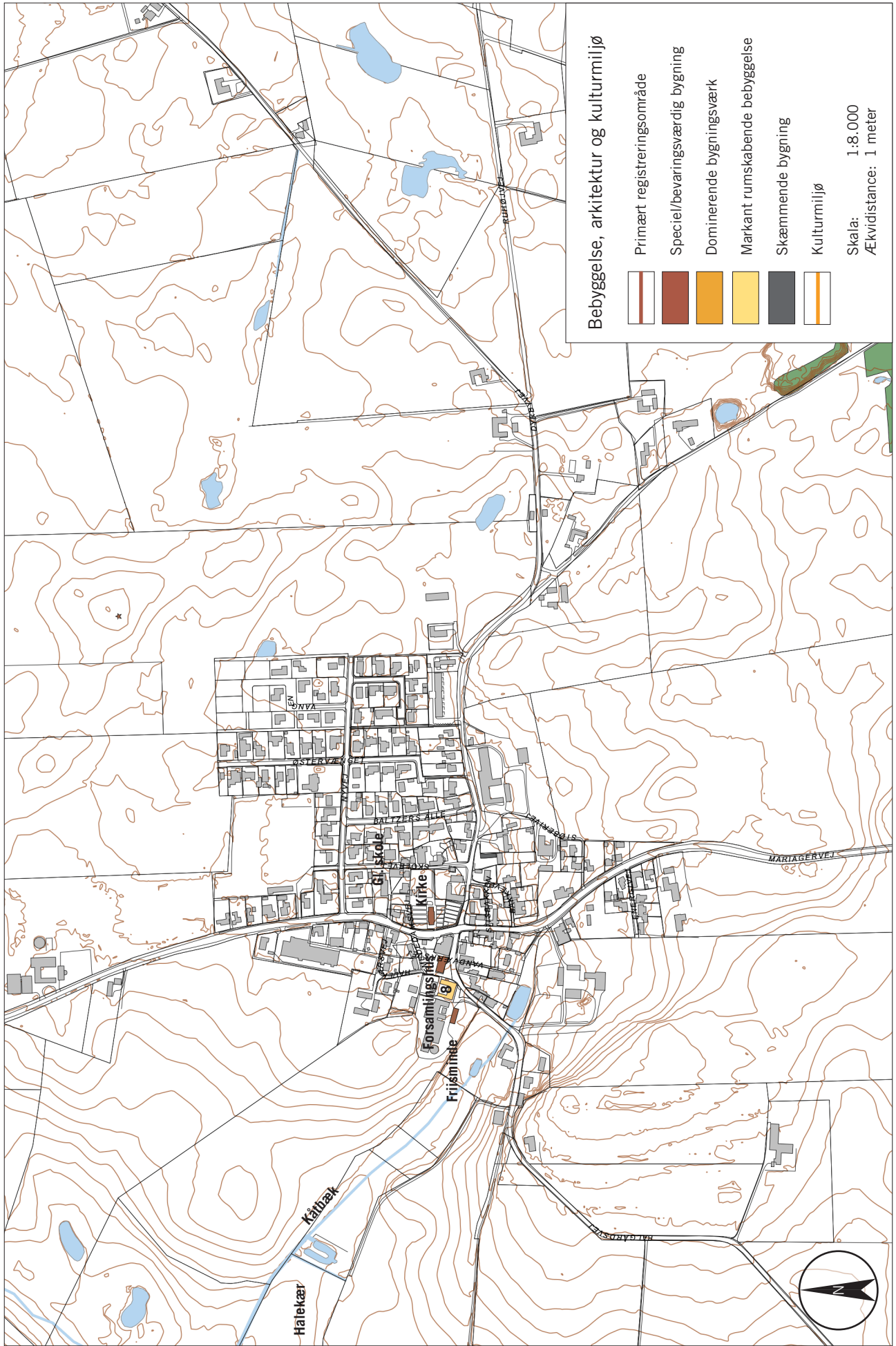

Gassum Skole 1938. Skolen var en bred bygning med horisontale bånd og store vinduer i i sydfacaden ind til undervisningslokalerne. Huset ved siden af kan have været lærerbolig. Foto: Purhus Lokalarkiv

2008. Gassum Skole er ombygget til beboelse uden hensyn til den oprindelige bygnings værdi og udtryk. Foto: Purhus Lokalarkiv

Sammenfatning

Den lille sidedal til Kåtbæk tilføjer den vestlige del af Gassum en fin landskabelig værdi og sætter gårdene i dialog med landskabet. Den østlige og nordlige del af Gassum ligger i et fladt landskab og er mere indadvendt. Denne del af byen er kommet til op gennem 1960'erne og 70'erne, hvor Gassum voksede til dobbelt størrelse. Det nordøstlige hjørne af parcelhusområdet er endnu ikke bebygget. Der er plads til seks huse på arealet heraf de fire ud til det åbne land. Skulle der blive behov for yderligere areal, foreslås det inddrage endnu et bælte mod øst, da dette er hensigtsmæssigt for både landskab og infrastruktur.

Udviklingen har betydet, at landsbyens oprindelige struktur er svær at genkende. En del af fortearealerne er dog stadig synlige som grønne arealer mellem gårdene. De gennemgående veje, Amtsvejen og Balgårdsvej, slynger sig også fortsat gennem byen nogenlunde originale i deres forløb.

Gassum har fortsat en brugsforening, hvilket er meget positivt. Den centrale placering overfor kirken sammen med forsamlingshuset er med til at skabe et lille miljø, som dog forekommer noget afvisende med de store asfalterealer.

En stor del af den gamle gårdbebyggelse i Gassum er ombygget. Som eksempel kan nævnes den gamle skole, der har fået en hårdhændet behandling i omdannelsen fra skole til boliger. Der er dog enkelte gårde, som er relativt originale i deres fremtoning. Disse få tilbageværende gårde må siges at have kulturhistorisk betydning for landsbyen, ligesom forsamlingshuset og brugsforeningen er identitetsbærende institutioner.

Sårbarheder

Området omkring kirken, købmanden, forsamlingshuset og gården Snededamsvej 8 er sårbart overfor affolkning. Det er landsbyens naturlige centrum, men indbyder ikke til ophold, hvilket er ærgerligt.

Gassums afgrænsning mod landskabet mod vest er fint defineret af naturen og gårdenes møde med denne. Denne dialog mellem landskab og bebyggelse bør bevares og styrkes.

Den ældre del af Gassum er sårbar overfor forfald. Manglende vedligehold og rod sætter et ærgerligt præg på en landsby og bør stoppes tidligt.

Anbefalinger

- Arealet omkring forsamlingshuset, brugsen og kirken bør ændres, så det i højere grad indbyder til ophold og kan fungere som mødested i byen.
- Gårdmiljøet omkring Halekær i Gassums sydvestlige hjørne danner en fin naturlig afgrænsning af Gassum mod vest. Afgrænsningen er karakteristisk for landsbyen og bør bevares og styrkes.
- Fremtidig udbygning af Gassum bør som udgangspunkt ske mod øst i forlængelse af den eksisterende parcelhusbebyggelse.
- Bebyggelse der bør SAVE-registreres: Snededamsvej 2, 4, 6 og 8, Halekærvej 4, Balgårdsvej 2 (forsamlingshuset) og 4 (Frieminde), Dyrbyvej 1, 10, 12 og 16.

Slugten i Gassums sydvestlige del med græsningsenge er et flot landskabeligt træk, der kommer helt ind til byen.

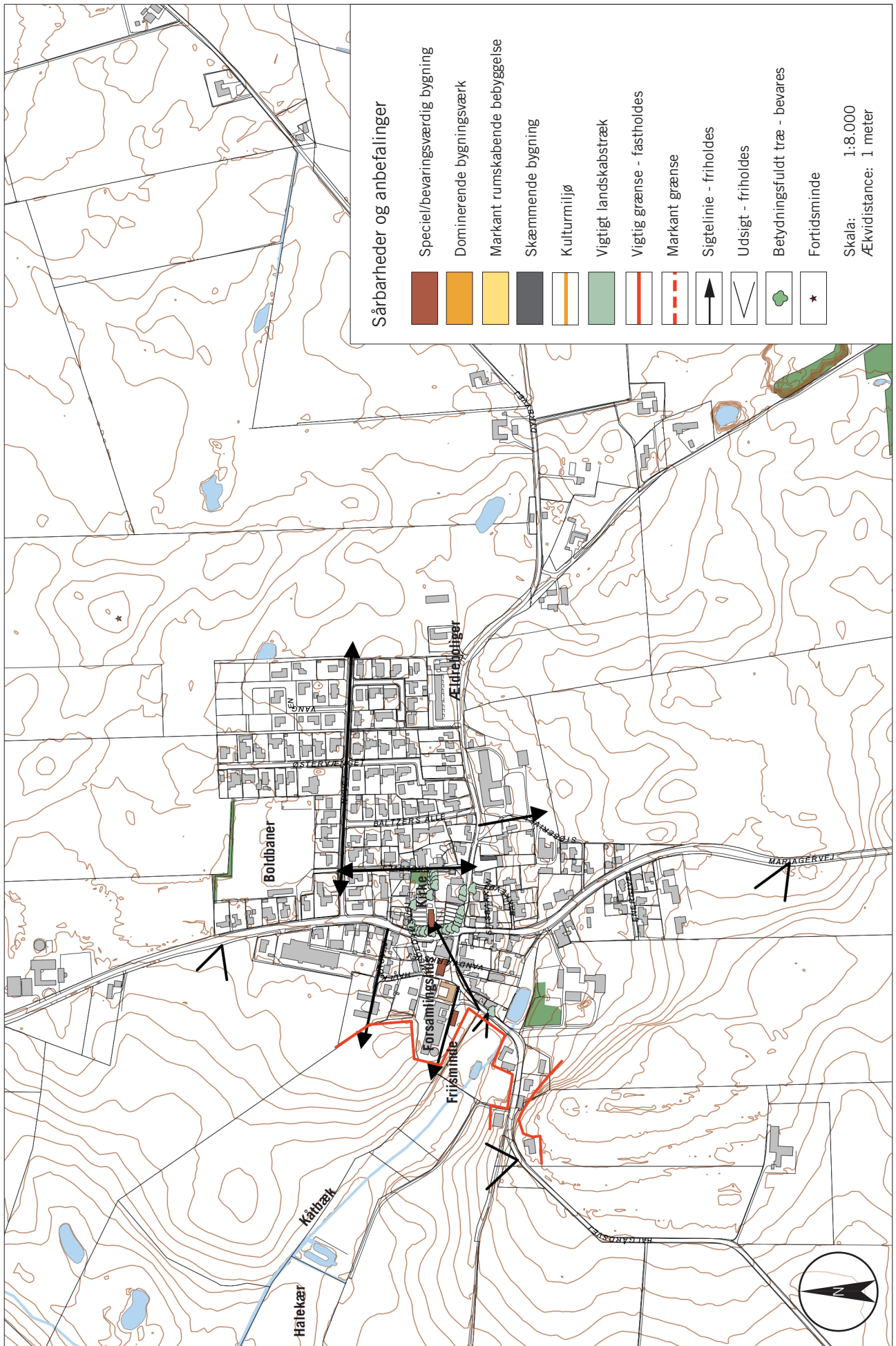

Laden til Snededamsvej 8 skaber et markant hjørne og er med til at definere rummet omkring forsamlingshuset.

Balgårdsvej 4 er et velholdt lille gårdanlæg.

Stadsarkitektens Kontor
Randers Kommune
Laksetorvet 1
8900 Randers
www.randers.dk